

Tolcsvai Nagy Gábor: Kognitív szemantika. Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra, 2010. 140 lap

1. Aki figyelemmel kíséri a mai nyelvészeti szakirodalmat, különböző részdiszciplínákban egyre gyakrabban találkozhat a kognitív iskolával: a feltűnően gyors tempóban szaporodó tanulmányok, disszertációk, kötetek, kutatócsoportok, konferenciák stb. egyértelműen jelzik, hogy napjainkra a nyelvtudomány egyik meghatározó irányzatává lett a kognitív iskola. Az irányzat térnyerésének, megerősödésének fontos szakaszát jelentik a magyar tudományosságban az utóbbi évek, amikor is az inkább csak egy-egy részkérdést felvető, kisebb lélegzetű munkák után már jelentős szintézisek is születtek, itt csak néhányat említve: Kövecses 2005, Tolcsvai Nagy 2005, Kövecses–Benczes 2010, Tátrai 2011. Ezeknek az összegzéseknek a sorában mindenképpen kitüntetett szerepe van az alább ismertetendő munkának, amely a kognitív nyelvészet centrális területét, a szemantikát mutatja be. A „kitüntetett” és a „centrális” jelzők itt egyáltalán nem udvariassági gesztusok, ennek az értékelésnek elsődlegesen az a tény adja az alapját, hogy a kognitív nyelvészetben belül a szemantika elismerten középponti terület, a kognitív nyelvészet ugyanis egyértelműen középpontba állítja a jelentést, sőt egyik axiómája éppen az, hogy a nyelvi szerkezetek legfontosabb összetevője a jelentés.

Mielőtt a kötet részletesebb bemutatására rátérek, szükséges annak a keretnek a rövid vázolóása is, amelyben a *Kognitív szemantika* főbb fogalmai, megállapításai értelmezhetők. Ez a keret a funkcionális kognitív nyelvészet, amelynek legfőbb tételeit így összegezzük (vö. pl. Tolcsvai Nagy 2001, 2006, Geeraerts–Cuyckens [eds.] 2007, Langacker 2008).

- Módszertani alapelve a nyelv használati alapú leírása, ez egyebek mellett azt jelenti, hogy a kognitív nyelvészek törekszenek arra, hogy a nyelvet természetes (nagyobb) szerkezeti egységeiben elemezzék, írják le, illetve a produkciót és a megértést a nyelvi rendszer in-herens részének tekintik.
- A nyelv dinamikus természetének, vagyis annak hangsúlyozása, hogy a nyelvi kifejezések jelentése rugalmasan alakul a mindenkori közlés pillanatnyi kontextusában.
- A konstruálás és a perspektíváltás szerepének a vizsgálata: a megismerés folyamatában a beszélő ember elemző megértéssel feldolgozza (konstruálja) a tapasztalt jelenségeket, és az így létrejövő fogalmi szerkezeteket jelentésszerkezetekként használja nyelvi kifejezésekben, mindig egy specifikus fogalmi nézőpontból.
- A prototípuselv alkalmazása: a kategóriatagság a nyelvi jelenségek esetében is fokozat kérdése, a példányok közös tapasztalat révén megismert tulajdonságok és családi hasonlóság alapján sorolódnak be egy kategóriába, a kategóriák határai nem feltétlenül élesek.

Tolcsvai Nagy Gábor ezeknek az elveknek megfelelően, egységben kívánja bemutatni a nyelv rendszerét és működését, használatát.

A munka hat nagyobb egységből áll, az alábbiakban ezek sorrendjét követve ismertetem a könyvet.

2.1. Az első nagy fejezet a nyelvi jelentés általános kérdéseit, alapjellemzőit tárgyalva először is azokat a főbb nyelvelméleti, szemiotikai alapelveket rögzíti, amelyeket követve a jelentés kognitív szempontból értelmezhető, értelmezendő. Ezek az alapelvek részint a funkcionális nyelvészetben, részint a kognitív szemantikában gyökereznek. (Az utóbbi egyébként úgy tekintendő, mint a funkcionális nyelvészet egyik kidolgozott iránya, változata, l. 11). A funkcionális nyelvészet elvei közül, a fent már említett általános elvekkel összhangban, Tolcsvai Nagy kiemeli a mindenkori beszélő nézőpontjának jelentőségét (a mindenkori beszélő aktuális perspektívája alakítja a közlés nyelvi szerkezetét), azt a követelményt, hogy a nyelvi kifejezéseket jellegzetes, gyakori közegükben kell leírni, illetve azt a belátást, hogy a jelentés egyenrangú az alakkal (az alaktani, mondattani szerkezetekkel), sőt egyes magyarázatokban a jelentés elsődleges, hiszen a jelentésszerkezetekből erednek a morfológiai és szintaktikai szerkezetek. Ezek után a funkcionális nyelvészet olyan alapvető fogalmait vezeti be, értelmezi, mint a séma (a nyelvi kifejezések dekontextualizált, elvont szerkezete) és a példány (a szerkezet megvalósulása), a begyakorlottság (az egyéni nyelvi tudás mértéke) és a konvencionáltság (a nyelvi kifejezések, nyelvi szerkezetek közösség általi elfogadottságának mértéke). Megjegyzem, ezeknek – és számos egyéb funkcionális nyelvészeti fogalomnak –, pontosabban szólva: az ezeket a fogalmakat megalapozó szemléletnek és módszertannak nemcsak szemantikai, hanem például a stilisztikai relevanciája is igen nagy (vö. pl. Tolcsvai Nagy 2005). Ez is mutatja egyébként azt, hogy a kognitív szemantika bizonyos értelemben alaptudomány: meglátásai megtermékenyítően hathatnak különböző rokon nyelvészeti diszciplínákra. Magának a kognitív szemantikának, „az ember megismerésre alapozott jelentéstan”-nak (13) alapozó, általános bemutatásában a tudást: a világról való tudást és a nyelvi tudást, a fogalmi konstruálást és a holista fel fogást helyezi fókuszba a szerző.

A funkcionális nyelvészet és a kognitív szemantika alapelveinek, fogalmainak értelmezése adekvát módon csak abban a tudománytörténeti kontextusban és abban a jelenbeli diszciplináris közegben történhet meg, amelyben ezek az elvek, kategóriák létrejöttek, illetve működnek. Az el-

helyezésnek ezt a feladatát az 1.4. számú, *Nyelvészeti jelentésemleletek* című alfejezet valósítja meg: a legfontosabb jelentésemleleti felfogások és a kívülről, különösen a pszichológia felől jövő, a jelentéstant több szempontból is megtermékenyítő tudományközi hatások tömör összegzésével. Tolcsvai Nagy joggal emeli ki itt azt a gyökeres változásokat jelentő átalakulást, amely az 1970-es évektől kezdődően végbement a nyelvi jelentés kutatásában. Ekkortól ugyanis „a pragmatika, a szövegtan és a szociolingvisztika különböző, de egy irányba mutató módon a szövegkörnyezet és a beszédhelyzet jelentésalakító szerepét (is) nyilvánvalóvá tette. E kutatások kivált megerősítették a funkcionális nyelvészet elméleti és módszertani megalapozását, főképp a funkcionális nyelvészeti irányzatoknak azt az alaptételét, amely szerint a jelentés egyenrangú az alakitani és mondattani szerkezetekkel a funkcionáló nyelvben, sőt a jelentés elsődleges más nyelvi tényezőkkel szemben” (19–20).

2.2. A kognitív szemantikát részletező fejezetek sorában **A jelentés általános kérdései** című az első. Tolcsvai Nagy kiindulópontja a jelentés értelmezésében az, hogy a nyelvi kifejezések jelentésük révén a világ valamely részét reprezentálják, szimbolizálják, a jelentés tehát fogalmi jellegű. A fogalom pedig tapasztalati alapú, úgy jön létre, hogy a megismerés során az észleléseket az elme feldolgozza, a fontos összetevőket elvonatkoztatja, és sematikus csoportokba, kategóriákba, vagyis fogalmakba rendezi. A fogalom vagy annak egy része alkotja egy nyelvi jel szemantikai pólusát, szimbolikus kapcsolatban a fonológiai pólussal. A nyelvi jelentés tehát enciklopédikus természetű: a világ dolgait az emberi megismerés révén és annak módjaival reprezentálja. A megismerés és a fogalmképzés két ellentétes tendenciáját: a folyamatosságot (a dinamizmust) és az automatizálódást (elsáncolódást) egyaránt hangsúlyozza Tolcsvai Nagy. A nyelv tükröző funkcióját tételező felfogással szemben e modell szerint a nyelv nem tükrözi a világ dolgait, hanem „a megismerés révén újrakonstruálja mentálisan, és így reprezentálja azokat” (22). A megismerés kognitív műveletei a nyelvi elemek jelentésszerkezetében több módon is érvényesülnek, így szemantikai tényező például a kategorizáció, a figyelem irányítása és a perspektíválás, az előtér és a háttér megkülönböztetése stb. E tényezők közül először a kategorizációt tárgyalja a munka, a prototípuselv és a wittgensteini játékelméletből származó elv, a családi hasonlóság középpontba helyezésével. Ezután tömören, egyszerű, világos példákkal a nyelvi jelentés alakulásának, vagyis a konceptuális tartalmak konstruálásának a következő meghatározó folyamatait, tényezőit, illetve viszonyait mutatja be: a figyelem irányítása, a perspektíválás, a feltűnőség és a hozzáférhetőség, a nézőpont, a művelet és a szerkezet, a séma (fogalmi tartomány, idealizált kognitív modell, tudáskeret, forgatókönyv), a típus és a megvalósulás. A fejezet záró részében a jelentés leírásának módszertanáról kapunk áttekintést, illetve példát.

2.3. A harmadik fejezet **az egyszerű jelentésszerkezetek** szemantikai analízisét adja. „Egyszerű jelentésszerkezet”-eknek Tolcsvai Nagy a nyelvtanilag egyszerű nyelvi kifejezések, vagyis az egyetlen alakitani egységből álló nyelvi kifejezések: azaz a szavak és a nyelvtani elemek (határozóragok, igeragok, igeekötők stb.) jelentését tekinti. Az idetartozó elemeket két csoportba osztva tárgyalja: a) a nyelvtani elemek (névelő, határozórag, névutó, igeragok, grammatikai jelek, igeekötő, névmás; b) a fő szófajok (főnév, ige, melléknév, határozószó). Elsőként a főnévi kategóriát mutatja be, röviden, de mégis komplexen. Az elemzésekkel is igazolt, sok szempontú jellemzésben nemcsak a prototipikus, fizikai tárgyat jelölő, atemporális főnevet, hanem a nem prototipikus, például anyagot vagy elvont fogalmat stb. jelölő főneveket is bemutatja, megvilágítva a különbségek mellett azokat a közös jegyeket is, amelyek minden főnévre érvényesek. Az ige jelentésének leírásában különösen annak relációs szerkezete kap hangsúlyt, tudniillik az, hogy az ige egy résztvevő, az elsődleges figura (a trajektor) és egy másik résztvevő, a másodlagos figura (a landmark) viszonyának temporális feldolgozása. Az igeek rendkívüli változatosságát, amely a folyamatbeli figurák közötti viszonyok, a temporalitás és az eseményszerkezet változatosságából ered, egyértelmű példákkal világítja meg. A 3. fejezet következő (3.) egysége a nyelvtani viszonyok kifejezésének szemantikáját foglalja össze, illetve elemzi behatóan, rámutatva arra a különbségre, hogy míg a dolgokat leképező

főnevek jelentése több különböző kognitív tartományban leírható különböző elemi tulajdonságból áll össze egy mátrixban, a temporális viszonyokat leképező igeik egy kognitív tartomány különböző, egymásra következő időpontbeli állapotaiban képeznek le egy időbeli folyamatot, addig az atemporális viszonyokat leképező ragok, jelek, igeikötők, névelők, névutók egy kognitív tartományban egy egyszerű szemantikai viszonyt képeznek le.

2.4. Az összetett jelentésszerkezetek rövid általános jellemzése után két fontos jelentésszerkezetet, a kompozitumszerkezetet és a referenciapont-szerkezetet tárgyalja bővebben a 4. fejezet. A magyar nyelvben jellegzetes kompozitumszerkezetek (ige + főnév, főnév + határozórag, főnév + névutó, igeikötő + ige, melléknév + főnév) közül példaként egy főnév + határozórag struktúráját elemezve vizsgálja meg Tolcsvai Nagy ennek a típusnak a fő sajátosságait. Ezután a folyamat magyarban megjelenő összetett kifejezéseit vizsgálja, és ez lehetőséget ad a specifikus kompozitumszerkezetek (segédige + igenév, főnév + funkcióige) bemutatására is. Az összetett jelentésszerkezetek másik változatát, a referenciapont-szerkezetet tárgyalja a fejezet második része, mint sajátos típust a birtokos szerkezetet analizálva, amelyben „egy entitás (a birtokos) referenciapontként jelenik meg annak érdekében, hogy mentális kapcsolatot létesítsen egy másik entitással (a birtokkal)” (82).

4.5. A jelentéskiterjesztést, vagyis egy már meglévő fogalomnak, jelentésszerkezetnek egy másik fogalom megértésére, leképezésére való felhasználását mutatja be a könyv ötödik fejezete. Közlebbről a poliszémia létrejöttében is szerepet játszó altípusokat tárgyal: a metaforát, a metonímiát, az általánosítást (generalizációt) és a specifikációt. Tolcsvai Nagy a kognitív szemantikai szakirodalomban is igen nagy hangsúlyt kapó és több szempontból is valóban meghatározó jelentőségű metaforát vizsgálja a legrészletesebben (87–93), a már „klasszikus”-nak is nevezhető Lakoff–Johnson-modellből kiindulva. Meg kell jegyezni, hogy a későbbiekben a blendingelmélet (vö. 95–105) magyarázatát alkalmazva is elemzi a metaforát. A kognitív szemantika már klasszikusnak nevezhető fogalmi metaforaelmélete szerint Tolcsvai Nagy a következőképpen mutatja be a metaforát mint műveletet és szerkezetet: a metafora az alapvető eljárás arra, hogy egy fogalmat egy másik fogalom kifejezésével értsünk meg. „Prototipikusan ez azt jelenti, hogy a beszélő ember az elvont fogalmakat konkrét fogalmak kifejezéseivel érti meg. A metafora alapja a leképezés két fogalom, két jelentésmátrix között, vagyis két konceptuális alapú szemantikai szerkezet között. A metafora két fogalma között a leképezés egyirányú: a kiinduló fogalom a forrástartomány, a kifejezendő fogalom a céltartomány. A fogalmi leképezés a forrástartomány konceptuális tartományának ontológiája és a céltartomány konceptuális tartományának ontológiája között történik meg. Ezáltal a forrástartománnyal kapcsolatos tudás a céltartománnyal kapcsolatos tudásra képeződik le. A forrástartomány és a céltartomány két, egymástól független fogalom, amelyek a megismerésben valamilyen motiváció révén kerülnek egymással kapcsolatba” (89–90). Érdemes röviden összefoglalni itt a metonímia Tolcsvai Nagy által adott leírását is, már csak azért is, mert szemléletesen megmutatkozik benne az a megismerést alapul vevő szemléletmód, amely az egész munkára érvényes (vö. a fent idézett „a kognitív szemantika az emberi megismerésre alapozott jelentéstan” megállapítással!). A metonímia jellemzésének a magva a következő: a metonímia esetében két fogalom előhívása történik meg, ezek az összefüggő fogalmak egy-egy fogalmi szerkezet részei. A metonimikus viszony alapja a figyelem áthelyeződése egy kifejezés jelentésszerkezetének alapbeállítású aktív zónájáról egy prototipikusan háttérben lévő jelentés-összetevőre. Például a ház jelentésmátrixában számos egyéb elem mellett az egyik az, hogy fő funkciója szerint emberek laknak benne, vagyis a ház főnév jelentésszerkezetének része a benne lakó, menedéket találó ember. Egy olyan metonímiát tartalmazó mondatban, mint például *Az egész ház összefutott a csattanásra* figyelemáthelyeződéssel a házban lakó vagy ott tartózkodó ember, emberek fogalma kerül előtérbe. Viszont a prototipikus használatban, mint például *A szomszédban új házat építenek* mondatban ez a jelentés-összetevő nem helyeződik előtérbe, az aktív zónába, hanem háttérben marad: ebben az esetben az építmény, a szerkezet, az alap

és a tető, a falak és a nyílások, a más dolgokat befogadni képes körülhatárolt terek, elvont tulajdonságok helyeződnek előtérbe. A fent említett másik két jelentéskiterjesztést, az általánosítást és a specifikációt mint a sematikus és az elvontsági szint megváltozását írja le Tolcsvai Nagy. Eszerint az általánosítás (generalizáció) egy adott fogalom kiterjesztése az őt magában foglaló kategória egészére vagy annak egy nagyobb részére, például a gyümölcs főnév elsődleges jelentésének kiterjedése egy nagyobb kategóriára, a növényi eredetű táplálék fogalmára (l. pl. *a természet gyümölcse*). A specifikáció viszont egy adott fogalom leszűkítése a részét képező kisebb kategóriára, mint például a *fej* főnév 'elme' jelentésben való használata.

A fogalmi integráció (a blend) elméletét gyakran a metaforamagyarázatokkal kötik össze, valójában azonban, mint azt Tolcsvai Nagy Gábor itt világosan bemutatja, egy jóval nagyobb hatókörű jelenségről van szó. A fogalmi integráció egy olyan dinamikus, aktuálisan kialakuló fogalmi szerkezet, amelynek az a lényegi jellemzője, hogy két fogalom egy nagyobb nyelvi szerkezetben (mondatban, szövegrészletben) az adott kontextusban összetett és új jelentést hoz létre, amely lehet alkalmi, vagy konvencionálódhat is. A fogalmi integráció leggyakoribb változatát Pilinszky ismert Négysoros című versének *plakátmagány* kifejezését analizálva mutatja be a munka. Ez a főnév úgy kapcsol össze két fogalmi tartományt, két bemeneti teret, hogy a kettő vegyüléséből egy harmadik, új fogalom (blend) jön létre. Ezután más jellegű: gyakoribb, megszokottabb fogalmi integrációs sémákat is bemutat Tolcsvai Nagy. Ilyen a magyar igekötő + ige szerkezet, amely ugyan konvencionális, de mindig új megvalósulásai jönnek létre blendként.

A jelentéstani kutatásoknak tudománytörténeti szempontból leginkább klasszikus területét, a jelentésváltozások leírását és rendszerezését is új modellbe helyezi a kognitív szemantika, amikor is a kognitív műveletekhez kötve jellemzi a jelentésváltozásokat. A motiváció szempontjából két nagy típust különböztet meg a szerző: A) az új jelentést a megismeréstől független világbeli tényező váltja ki, B) az új jelentést az emberi megismerés nyelvvel is kapcsolatos műveletei alakítják ki vagy változtatják meg. Ez az osztályozás nem azonos a „hagyományos” jelentéstanon nyelvén kívüli okok – belső nyelvi okok dichotómiájával, már csak azért sem, mert itt e két tényező összefüggése a következőképpen hangsúlyozódik: „A jelentésváltozás jellemzőit valamilyen nyelvi forrás és nyelvtől független tényező együttesen alakítja. A nyelvtől független tényező megismerő műveleteken keresztül jut szerepéhez. A két forrás aránya a jelentésváltozásokban változó” (105). Mindezeket különböző jellegű jelentésváltozás-típusokhoz tartozó példákkal, elemzésekkel is igazolja a szerző, először olyan változásokat analizálva, amelyekben a nyelvtől független tényezőnek, majd olyanokat vizsgálva, amelyekben a megismerésnek, például a megváltozott perspektivizációnak, profilálásnak vagy megvilágításnak (előtérbe helyezésnek) stb. volt nagyobb szerepe. Mint jelentésváltozást eredményező szemantikai műveleteket a következőket veszi számba Tolcsvai Nagy: sematizáció, absztrakció, jelentéskiterjesztés (l. fent: sémaátalakítás, metafora, metonímia, generalizáció, specifikáció). Azt is hangsúlyozza, illetve példákkal mutatja be, hogy a jelentésváltozások általában nem egyetlen szemantikai művelettel mennek végbe, hanem több művelet együttes, egyidejű, összetett megvalósulásával.

A poliszémiát, a régebbi és az újabb jelentéstanon egyik központi területét is új megközelítésben tárgyalja ez a munka. Tolcsvai Nagy jellemzésének fő elemei a következők: Az adott fogalmi potenciál kihasználásával a poliszém szavak feloldják az emberi elmeműködés és kommunikáció gazdaságosságra és pontosságra való törekvése közötti feszültséget. A poliszémia másik előidéző, motivációs tényezőjét ez a modell az emberi elme kategorizációs műveleteiben és azok eredményeiben jelöli meg, mégpedig a családi hasonlóság elvéhez kötve. Ez azt jelenti, hogy „a poliszém nyelvi egység jelentései hálózatot, jelentéshálózatot alkotnak. A jelentéshálózat egyes jelentései radiálisan, sugarasan rendeződnek el: az egyes jelentések egy elsődleges, központi jelentés körül sugarasan kapcsolódnak a központi jelentéshez, illetve különböző módon és mértékben egymáshoz” (116). A továbbiakban a kapcsolódás jellegzetes módjait is bemutatja a munka, vagyis azt, hogy az egyes jelentéseket hogyan kötik össze a jelentéskiterjesztés fajtái.

4.6. A könyv utolsó, 6. fejezetének tárgya a **jelenet kifejezése: a mondat**. A mondatnak egy jelenet kifejezéseként történő leírása azt jelenti, hogy kognitív szempontból a mondat szerepe és jelentése a legáltalánosabban így foglalható össze: „Az egyszerű mondat [itt jegyzendő meg, hogy a fejezet csak az egyszerű mondattal, annak is elsősorban a központi szemantikai részével foglalkozik: P. J.] egy jelenetet konstruál meg, a jelenet a mondat sematikus jelentése. A mindennapi tapasztalat számára az összetett folyamatok, cselekvések kisebb egységekre, jelenetekre (epizódokra) bonthatók. [...] A megismerő és beszélő ember ezeket az elkülönített jeleneteket fogalmazza mondatokba” (123). A mondat jelentésszerkezetének a jellemzésében a következők a munka főbb megállapításai: Az egyszerű mondatban elsősorban a főnév és az ige jelentése kerül szemantikai viszonyba, kompozitumszerkezetként összekapcsolódva, azaz nem egyszerűen egymás mellé kerülve, a főnév és az ige már sematikusán meglévő szemantikai kapcsolódási lehetőségeivel hoz létre mondatstruktúrát, egy jelenetet kifejező jelentésszerkezetet. Ezek után a fejezet a következő nyolc fontosabb mondat-szemantikai típust mutatja be: a folyamat és a résztvevő nem különbözik, egzisztenciális jelenet határozatlan alannal (trajektorral), illetve határozott alannal (trajektorral), azonosító vagy minősítő jelenet (a trajektor és a landmark azonosító viszonyba kerül), birtoklást kifejező jelenet, jelenet kidolgozatlan landmarkkal (intranszitiv igével), illetve kidolgozott landmarkkal (transzitiv igével), jelenet több kidolgozott landmarkkal. Végezetül Tolcsvai Nagy a mondatot mint nyitott jelentésszerkezet is jellemzi, bemutatva azokat az összetevőket, amelyek a kontextushoz kapcsolják a mondat szemantikai alapszerkezetét (a jelenet lényegét a két résztvevővel és a közöttük lévő folyamatjellegű időbeli viszonyal). Ezek a tényezők az episztemikus lehorgonyzás, a deixis, az eseményidő és a referenciaidő viszonyítása a beszédközösség, a modalitás és a szubjektívizáció. Ezek közül az episztemikus lehorgonyzást mutatja be részletesebben.

3. Összességében nézve a munkát a következőkről mindenképpen szólni kell: ez a terjedelmében inkább kisebbnek mondható, de jelentőségében annál nagyobb könyv kétségtelenül alapmű. Semmiképpen nem túlzás azt állítani, hogy „kötelező olvasmány”, nemcsak azoknak, akik a kognitív nyelvészet eredményeit hasznosítani, alkalmazni kívánják saját munkáikban, hanem azoknak is, akik követni és érteni akarják napjaink nyelvészetének alakulását.

Meg kell mondani azt is, hogy nem könnyű olvasmány, különösen azoknak nem, akik csak most kezdenek ismerkedni a kognitív nyelvészettel. De abban is biztosak lehetünk, hogy ezt az olvasói kört is kárpótolni fogja a megértés kemény munkájáért az új nyelvleírási lehetőségek megismeréséből eredő szellemi élmény. Idetartozik az is, hogy Tolcsvai Nagy Gábor számos eljárással segíti az olvasót a jobb megértéshez, most csak néhányat említve: a logikus tagolással, a precíz, világos fogalommagyarázatokkal, a szemléletes ábrákkal, összehasonlításokkal, a tárgyalásmód bizonyos ismétlődő sémáival stb.

Részletezve még közelítő teljességgel sem lehet itt felsorolni Tolcsvai Nagy könyvének érdemeit, néhány tény azonban mindenképpen ki kell emelni:

- Elsőként ad a magyar nyelvtudományban (tudtommal a nemzetköziben is) egy átfogó igényű, kognitív szempontú, minden szempontból koherens szintézist a jelentés leírásának legfontosabb kérdéseiről.
- Az idevágó releváns nemzetközi szakirodalom legfrissebb eredményeit közvetíti.
- Ez a közvetítés olyan adaptáció, amely a nemzetközi eredményeket hangsúlyosan magyarrá teszi, abban az értelemben, hogy a kognitív szemléletet a „magyarrá szabja”. Ez távolról sem csak azt jelenti, hogy a nemzetközi szakirodalom főként angol példáit magyarokkal helyettesíti, hanem azt, hogy érzékelhetően mindig a szerző figyelmének előterében állnak nyelvünk sajátosságai (pl. határozórag-rendszerünk, igeekötőrendszerünk stb.).

A kognitív szemantikáról szólva, akadémiai székfoglalójában mondta Kertész András még 2001-ben a következőket: a nyelvész nap mint nap döntéshelyzetbe kerül, el kell döntenie, hogy zászlajára tűzi-e az új kezdeményezések valamelyikét. A helyes döntéshez az első lépés nyilván az, hogy megismerjük az új irányzatokat. Biztos vagyok abban, hogy Tolcsvai Nagy Gábor könyve nemcsak sokakat megismertet, hanem sokakat meg is nyer majd a kognitív iskolának.

SZAKIRODALOM

- Geeraerts, Dirk – Cuyckens, Hubert (eds.) 2007. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford, Oxford University Press.
- Kertész András 2001. A nyelvészet metaforái. Forrás:
<http://mta.hu/fileadmin/nytud/szekfoglalo/Kerteszszekf.rtf>. (Letöltve: 2011. május 16.)
- Kövecses Zoltán – Benczes Réka 2010. *Kognitív nyelvészet*. Budapest, Akadémiai Kiadó,
- Kövecses Zoltán 2005. *A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*. Budapest, Typotex Kiadó.
- Langacker, Ronald W. 2008. *Cognitive Grammar*. Oxford, Oxford University Press.
- Tátrai Szilárd 2011. *A pragmatika nézőpontja – a nézőpont pragmatikája*. (Megjelenőben.)
- Tolcsvai Nagy Gábor 2001. *A magyar nyelv szövegtana*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2005. *A Cognitive Theory of Style*. Frankfurt am Main, Peter Lang.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2006. A szövegtipológia megalapozása kognitív nyelvészeti keretben. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Szöveg és típus: Szövegtipológiai tanulmányok*. Budapest, Tinta Könyvkiadó, 64–90.

Pethő József
főiskolai tanár
Nyíregyházi Főiskola
BTMK